

ALENA PROKOPOVÁ / 28. 2. 2018

Tomáš Hála: Na Galinu Kopaněvu se nemusí jen pietně vzpomínat

Monografie *Spatřit a napsat: filmové kritiky, statě a rozhovory* vychází v NFA díky pečlivé, osobně zaujaté editorské práci Tomáše Hály. Náš rozhovor se tak samozřejmě týkal i editorových vztahů k dílu a osobnosti pedagožky a publicistky Galiny Kopaněvy.

Proč – a kdy vlastně – jste se pustil do přípravy právě této knihy?

Ta myšlenka vznikla poměrně dávno. V devadesátých letech začal Národní filmový archiv vydávat vybrané texty českých filmových kritiků a ediční řadu tehdy vedl Jan Lukeš. S vydáním knihy Galiny Kopaněvy počítal, ale obával se mimo jiné rozsahu materiálu, který bude třeba projít. Také proto od autorky očekával větší spolupráci na přípravě. Galině Kopaněvě se ale do knihy moc nechtělo. Na konci devadesátých let se nicméně obrátila na nás, své studenty, zda bychom jí neoxerovali texty z *Filmu a doby*, které potom plánovala předat Lukešovi a výběr chtěla nechat na něm... Myslím, že to tenkrát xeroval Pavel Hapala a možná i Alice Aronová. K předání ale už nedošlo, xeroxy zůstaly v pozůstalosti. Koncem roku 2010 pak Galina Kopaněva onemocněla a v říjnu 2012 zemřela, takže už ani nijak spolupracovat nemohla.

Jak jste se k editorské práci na knize dostal vy?

V roce 2008 jsem byl na studijním pobytu v Moskvě, kam v březnu přijel Jan Lukeš uvést rozsáhlou přehlídku československé nové vlny Zlatá šedesátá, kterou organizovalo České centrum v Moskvě. Bydleli jsme tehdy v jednom bytě: Právě tam mi navrhl, zda bych mu s přípravou knihy nepomohl. Tenkrát se mi to časově nehodilo, takže se práce zase posunula. Jan Lukeš v roce 2012 odešel z NFA a já jsem cítil jistý závazek knihu připravit. Generální ředitel NFA Michal Bregant mi to nyní umožnil, za

což jsem mu vděčný.

Co pro vás osobně znamenala a znamená Galina Kopaněva – profesionálně i lidsky?

Vyrůstal jsem v osmdesátých letech minulého století, kdy byla u nás protežována sovětská a ruská kultura. Na gymnáziu jsem začal studovat v přelomovém roce 1989. S ruštinou jsem se tehdy nerozloučil a odmaturoval z ní, poněvadž mě historie té země, její literatura, kinematografie a vůbec mentalita zajímala. Když jsem se v roce 1993 stal studentem filmové vědy na pražské filozofické fakultě, Galina Kopaněva tam jako docentka přednášela. Chodil jsem na její semináře a přednášky a objevil jsem v ní osobnost, která je schopna díky svému původu ruskou kulturu poutavě přiblížit. V této oblasti byla nejsilnější, ale věnovala se i jiným středoevropským kinematografiím.

Na co se ještě zaměřovala?

Mimo jiné přednášela dějiny němé kinematografie, také dokumentární film, a vždy to bylo velmi zajímavé, poněvadž uměla nahlížet na film v širším kulturně-společenském kontextu. Některé tvůrce, o nichž mluvila, osobně znala, což bylo skutečně výjimečné. A navíc byla výborný rétor, který dokázal posluchače zaujmout. Od nás studentů na zápočtech a zkouškách znalost širšího kontextu také vyžadovala, byla přísná. Kdo ale byl připraven, neměl problém. Mimo fakultu k nám byla přátelská, ráda se s námi u sklenky vína a cigarety o filmech pobavila. U koho ucítila hlubší zájem o témata, jimiž se zabývala, tomu byla ochotná poskytnout materiály, informace i svůj čas navíc.

K jakému čtenáři jste knihu směřoval?

Při výběru a sestavování textů jsem samozřejmě uvažoval, koho by to mohlo oslovit. Kdo by knihu mohl a měl číst? Jednak ti, kteří si Galinu Kopaněvu ještě osobně pamatují, ať už jako pedagožku nebo jako filmovou lektorku. Jednak současní studenti filmových věd a členové filmových klubů. A pak samozřejmě všichni zájemci o film, zejména o jeho dějiny. Domnívám se, že ti, kteří Kopaněvu zažili osobně, si dobový kontext dokážou vybavit a že právě pro ně může mít kniha výjimečnou hodnotu.

A co čtenáři, kteří nezažili socialismus a vyrůstali v období po roce 1989?

U nich bude situace patrně složitější. Může jim vadit jistý patos v autorčině vyjadřování a také skutečnost, že jí nebyl zcela vzdálený slovník a myšlení předlistopadové epochy, kdy v čele státu stála komunistická strana. Přesto se ale domnívám, že i při takové konstelaci mohou v textech objevit Kopaněviny originální postřehy, které je dovedou k dalším úvahám. Včetně těch textů, v nichž na sebe autorka prozrazuje, jak vzdálená je jí angloamerická kultura. Mám na mysli hlavně glosu o Jamesi Bondovi z roku 1965 nebo o Indianu Jonesovi z roku 1985.

Co všechno jste do knihy zahrnul?

Vedle původních textů jsem zařadil i rozhovory Galiny Kopaněvy s filmovými režiséry, domácími i zahraničními. Právě tato interview mohou upoutat čtenáře napříč generacemi. Kopaněva umožňuje vhodně položenými otázkami nahlédnout do tvůrčí kuchyně vybraných režisérů, zároveň v nich poutavě přibližuje i jejich osobní postoje nejen v tvorbě, ale v životě vůbec. Poslední oddíl knihy tvoří rozhovory přímo s Kopaněvou. Jejich autory jsou studenti filmových věd ze všech tří univerzit, na nichž se tento obor vysokoškolsky studuje – Praha, Brno a Olomouc. Galina Kopaněva v nich vystupuje jako pamětnice vzniku československých filmových klubů, jako novinářka, která bezprostředně reflektovala premiéry filmů nové vlny, a také jako pedagožka, působící v oboru i po listopadu 1989.

S jakými domácími režiséry či obecněji lidmi od filmu si byla Galina Kopaněva nejbližší?

Byla hodně společenský člověk, ale myslím, že ve větší společnosti se do jejího centra nestavěla. Toho si užívala, když pozvala přátele do svého soukromí, ale i tam uměla naslouchat jiným. Přátele z filmového světa bych rozdělil na zahraniční a domácí. Ze zahraničních to byli především Rusové. Mezi herečkami se přátelila s Allou Děmidovou, která byla spjata s moskevským Divadlem Na Tagance, nebo s Marinou Nějolovou, která mimo jiné vytvořila výraznou roli v hořké komedii *Podzimní maratón* z roku 1979, v Sovětském svazu tehdy velmi populární. Z herců to byl třeba Viktor Suchorukov, jehož si čeští diváci možná vybaví z Balabanova thrilleru *Bratr* z roku 1997. Mezi režiséry se Kopaněva přátelila s Andrejem Michalkovem-Končalovským. Tomu prý kdysi půjčila – v době, kdy sama byla na dovolené – svůj dejvický byt, kde on pak čtrnáct dní pobýval.

A co domácí tvůrci?

Vybrat mezi českými režiséry pár jejích přátel je nesnadný úkol, poněvadž nedokážu posoudit, nakolik šlo o skutečné přátelství. Navíc se kritikům doporučuje, aby se vazbám s kumštýři vyhýbali, neboť by to mohlo poznamenat jejich kritický soud. Myslím si, že si cenila mimo jiné Věry Chytilové, ale i dokumentaristek: Heleny Třeštíkové, Olgy Sommerové, Drahomíry Vihanové. Z režisérů jí byli asi nejsympatičtější ti, kteří pocházeli ze Slovenska. Usuzuji tak na základě rozsáhlého rozhovoru, který připravila roku 2002 pro Divadelní noviny s Jurajem Herzem.

Pokud jde o oblast filmové publicistiky, v jakých časoprostorových kontextech ji vnímáte?

Galina Kopaněva publikovala od druhé poloviny padesátých let 20. století až do roku 2010. To je bezmála 55 let. Přispívala do publikací různého typu a rozsahu (encyklopedie, sborníky), periodik (odborných i populárních) a denního tisku. Její nejplodnější období lze vymezit roky 1964–1972. V roce 1964 se stala redaktorkou časopisu *Film a doba*, kde působila až do roku 1979. Od roku 1972 začala přednášet na pražské Filozofické fakultě, což obnášelo jistou přípravu, a odrazilo se to tak na nižším počtu publikovaných textů, který ale ani v tomto případě nebyl malý. Kopaněva zvládla napsat odborný text i recenzi nebo popularizační článek. Byla profesionál, k popularizačním textům však měla blíže, bádát v archivech ji nebavilo.

Kdo ji podle vás nejvíc ovlivnil – a koho ovlivnila ona?

Na FAMU, kde vystudovala filmovou vědu a dramaturgii, měl na ni jako pedagog vliv A. M. Brousil. V oblasti filmové kritiky to byl Antonín Novák alias Jan Žalman, tehdejší šéfredaktor *Filmu a doby*. Pod jeho vedením Kopaněva psala texty kompozičně nejvíce vyvážené. Po jeho nuceném odchodu z redakce roku 1969 na duchaplnosti jejích textů nebylo, ale někdy se mi zdají až příliš dlouhé. Platí to zejména u referátů z filmových festivalů a přehlídek. Na druhou stranu ovšem musíme vzít v potaz, že jejich cílem bylo informovat o filmech, které tehdy nebyly jen tak k vidění. Internet samozřejmě neexistoval.

A co její vliv na studenty, kteří se chtěli věnovat psaní?

Kopaněva jako pedagožka ovlivnila celou řadu budoucích publicistů. Netroufnu si odhadnout, koho konkrétně. Jejím specifikem nebyl vybroušený styl s přesahy do psychologie či psychoanalýzy, jako např. u jejího mladšího kolegy Jiřího Cieslára. Pro ni byl typický důraz na společenský kontext, širší historické a politické souvislosti. Právě proto si myslím, že se na ni nemusí jen pietně vzpomínat. Považuji ji za výjimečnou filmovou kritičku, historičku a pedagožku, z jejíž práce se dá i dnes dále čerpat.